

DARVASI LÁSZLÓ

Tanácskozás Szegeden, 1728-ban

(REGÉNYRÉSZLET)

A kurír fiatal, fehér bőrű jezsuita, véletlenül sem pillant a szemembe, miközben kellemetlen, szálkás hangon előadja az üzenetet. Természetesen ott leszek, bólintok, mire csak annyit szól halkán, és talán nem is akarja, hogy halljam, hogy az Úr legyen velünk. Az Úr, hát persze. Mikor nincs velünk az Úr, drága barátom? Nem kérdezem, miről kellene nekem tanácskozni bármiről is a püspök úrnál, pedig megtehetném. Aznap már nem csinálok semmi különöset, Milian tojásokat és szalonnát süt, várbeli katonákat etet odalent. Sokáig dalolnak, a vége, szokás szerint, ordítás lesz. Olvasok, lapozgatok ezt és azt, de nem figyelek eléggé, folyton elgondolom, hogy ez csapda. Miért ne lehetne?! Önként és dalolva besétálok a vadállat barlangjába, fölajánlom magamat, hogy aztán csak a csontjaimat köpködjék vissza. Barbara kuncog, megint milyen öntelt vagyok. Öntelt Taligás! Hülye, beképzelt Taligás! Pokróccal takarom le, de onnan is kiabál, öntelt Taligás.

Másnap már látjuk egymást a pirkadattal, Július fejbűbig betakarózva, mintha zsákba varrták volna, fölrazom, Barbarát a kezébe nyomom, ő meg álmosan pislog, aztán elvigyorodik. Barbara ijedten rám szól.

Megetteted, Taligás?

Hagytam sajtot, húst, szalonnát.

Eleget hagytál?

Holnapig kibírja vele.

És holnapután?

Akkor már itt leszek.

De ha mégsem?

Akkor megesz, Barbara, és böffent egy szépet utánad.

Dögölj meg, Taligás!

Beképzelt Taligás!

Elég volt, rácsukom az ajtót. Nincs pára, harmat nem csillog a zöldön, meleg szél leng. A vár előtti lacikonyhánál szárított húst eszem. A várerőd olyan most, mint valami elhevert óriás, aki sok viharon át csörtetett idáig, és már tapodtat sem akar továbbhaladni. Pedig valódi ütközetben nem is igen volt része, csak elfoglalták, csak uralták, visszafoglalták, tartották, és majd egyszer elbontják nyilván. Csüggedten lóg, néha meglebben a kapu fölé illesztett császári zászló. Alig van délelőtt, de már tombol a hőség. A húst, rossz kenyeret savanyú borral öblítem, vizet hiába kérnék.

Az most a legnagyobb kincs. Megyek a püspöki palotához, most nem is nagyon báméskodom, a gondolataimba merülök. Ott riadok föl a bejáratnál. Nem várakoztatnak, az ajtónálló készséges, hamar a tanácskozó terembe vezetnek.

Nem vagyunk sokan. De nem az arcokat fürkészem, mert megpillantom Róth mellett az asztalt. Két könyv hever rajta, nem hogy ismerősek, de én szereztem és szállítottam őket Wolzbein tanácsos kezébe néhány hete Bécsben. Az egyik Carpzov Practicája, a másik a Praxis Criminalis.

A tanácskozás résztvevői a püspök és a titkára, Róth, aztán Miller, aki a magyar párt vezetője. Eljött a várparancsnok, gróf Billiers, illetve még a Pozsonyban tartózkodó, német érdekeltségű Podhradszky városbíró képviselője, Gál Ambrus, a himlőtől foltos arcú tanácsnok.

Hogy a jelenlévőket szemrevételeztem, újra körbetekintek. A helység bútorzata egyszerű, néhány szék a kerek lapú tölgyfa asztal körül, a sarokban mélybarna festésű kabinetszekrény áll, mellette diófa íróasztal, ez utóbbit német stílusban faragták, tehát kevesebb játékosággal, ám annál nagyon lelkiismerettel. Amiről pedig tudjuk, hogy nem mindig elég. Az asztal lapját itt-ott megkarcolta egy ügyetlen kéz. Vajon miféle titkokat rejtenek fiókok. A falon néhány kevés tehetségről árulkodó rézkarc meséli a Megváltó szenvedéseit. Az az érzésem támad, hogy Jézus a falról minden fájdalom ellenére kételkedően figyel bennünket. S a kételyt mintha csalódottság táplálná. Az ablakot most behajtja egy szolga, majd sietve távozik.

Nem ér váratlanul, hogy Róth Miksa beszél. Vörös árnyalat kanyarít hullámot a dús, erős szálú hajában, karjait a mellei előtt kulcsolja össze. A tartása üzeni, hogy feljebb való, mint bármelyikünk, nem érheti sérelem. Hálásan köszöni, hogy tisztelünket tettük, s hogy időnket pazaroltuk. Éppen csak meghajol, alig láthatóan döccen a vékony felső teste.

Elsőként Podhradszky városbíró úr üzenetét tolmácsolja, de Miller, akár egy sértett vadkan, máris közbehorkan,

a búbánatos, fészkes fenébe, csap az asztalra a nagy öklével, hiszen hát ő maga is városbíró lenne!

Vagy nem?!

Jószérivel el se kezdődött a megbeszélés, máris káromlás történik, és éppen ezen a helyen. A püspök arca azonban rezzentelen marad. Nem adja jelét, hogy a szívére venné Miller bárdolatlan kifakadását. Egyébként is, Miller csak helyettes. S még akkor sem jött el az ideje, ha Podhradszky Pozsonyban időzik, az országgyűlésen. Gál Ambrus szólásra nyitja a száját, de Róth megelőzi.

Tehát. Podhradszky bíró úr azt tanácsolja megfontolásra Pozsonyból, mondja szenvtelenül a titkár, hogy a bajt, ami a várost érheti, mindenképpen meg kell előzni. Ez olyannyira közös érdek, hogy vitákat félre kellene most már végképp söpörni, nem kellene civódásoknak és marakodásoknak teret engedni, a végét szinte unottan mondja, mint aki leckét ismétél, basszátok meg, urak, csak nyugalom. Kuss és coki.

Helyes, a kötelezettségek le vannak tudva. Nádasdy püspök bólint, kékeres, csupasz állát simogatja, öt ujj, öt aranygyűrű. Gál és Miller csöndesen pukkadoznak. A várkapitány már a sarokban áll, nem akart székre ülni, karjait a melle előtt összefonja.

Továbbá Isten akarata is, hogy megoldást találjon a tisztelt grémium, s míg a titkár beszél, a forró huzat a függönyökkel játszik unottan. A fiatal férfi ajka szegletében gunyoros félmosoly, mint aki érezteti, mélyen lenézi azokat, akikhez szólnia szükséges, ám neveltetése és törvénytisztelete arra készíti, hogy megadja a kötelező tiszteletet. Illetve annál azért kevesebbet. Most látszik csak, mennyire friss elme, hogy veszélyes, mint a befelé sötétedő örvény. Könnyen magával ránt. Milyen fényesek most a körmei.

Hogy, folytatja halkán és határozottan, legyenek az urak tisztában azzal, a baj megelőzésének ára van. Ez az ár, úgy lehet, kellemetlenségekkel jár. Azt is mondhatja, időlegesen fájdalmat, szenvedést hozhat. Azonban mi ez az ár ahhoz képest, amit nyerhetünk, és amit a városlakók, legyenek azok bár rácok, görögök, németek nyerhetnek...

vagy magyarok!, pukkan közbe újra Miller, erre aztán támad egy kis csönd, a titkár nagy lélegzetet vesz, vagy magyarok, szól aztán.

Néhány éve mindenüket elmosta a Tisza, bólint. Olyan áradás volt, hogy az ég is átázott. Gyötört már az ittenieket ehhez hasonló szárazság. Amikor a sáska felzabált mindent. Aztán a pestis!

A himlő, szól Gál, és nyilván nem véletlenül.

Igen, igen, a himlő, melynek nyomait sokan még magukon viseljük, és sajnos viselni fogják, míg világ a világ, mosolyog Róth, viszont hogy ennyi sanyarú év után a nép megérdemelné a nyugalmat. S természetesen kijár azoknak is, akiknek a vállát a kormányzás terhe nyomja, s nyomni fogja még egy ideig, remélhetőleg, bólint, s kivár, mire a többiek is, kivéve a püspököt, helyeselve ráncolják a homlokat, bólogatnak.

Az időjárás azonban próbára tesz minden teremtményt. Igen, ez jelentős kihívás, de nem megoldhatatlan. A nyugalom, a béke, a rend nekik természetes járandóságuk, tehát jogos igényük is.

Azért lázadoznak a magyarok folyton?, kérdezi Gál kissé ügyetlen provokálással.

A jött-ment németek hányszor lázadtak már, és hány betört magyar orr, megrepedt homlok a bizonyága a betelepülők békétlenségnek?! Miller kérdez vissza, s mert közel a robbanás, mert fehérednek az asztallapjába kapaszkodó körmök, és pengévé válnak a szájak, moccan az eddig szunyókálni látszó püspök.

Ámen. Nyugalom. Ámen. Coki.

Először szól a szeánsz folyamán.

Ámen, szól még egyszer, s bár a kezét már nem emeli, de mozdítja, jelezvén, ő keresztet is vetett.

Gróf Billiers várkapitány alakja még mindig a sarokból vet könnyű árnyékot, karját a melle előtt fogja össze. Az ezredes is perben áll mindenkivel, a várossal, a püspökkel, akárhány helybéli törvényes hivatallal. A hadsereg mindenütt úr, ereje van, a rekvirálás magától értetődő szokása az efféle világi hatalmasságoknak. Az erőt fitogtatni is lehet, vagy szabadjára engedni, hogy ürüljön ki ház, padlás, pince, ól. Mindkét eljárásra akad példa számtalan az utóbbi néhány esztendőben. A közterhekhez nincsen közük. Adót annyit se fizetnek, ami egy lyukas ladikra futná. Az ezredes az egyik lábáról a másikra áll, köszörüli a torkát, megszólal. Pattogó vezényszavakhoz szokott, ellentmondást nem tűrő, halk, magabízó hang. S mintha máris meg lenne oldva a nehézség, amit Róth nem kevés költői, ha úgy tetszik, lát-noki mesterséggel ábrázolt az imént. Csak egy nevet mond ki a várparancsnok, egyetlen egyet.

Isak Lów.

Nyomban általános hümmögés a válasz, bólogató fejek, ráncba szaladó homlokok és összehúzódo szemöldökök helyeselnek az asztal körül. A püspök az alsó ajkát simogatja a tenyerével, aztán mintha önkéntelenül tenné, a tenyerét Carpszov könyvére helyezi.

Isak Lów, a zsidó szappanos, hát persze.

Éppenséggel itt ütött tanyát az emeletett a városban. Róth bólínt, mint aki tökéletesen egyet ért, s máris mondja a magáét, mint aki erre a fejleményre is jól föl-készült.

Talán még emlékeznek az urak Kollonich győri püspök úrra, aki a zsidók kiszorítását minden magyar városból milyen célratörően és bölcsen tervezte meg. Aztán I. Lipót királyunk vidékre űzte őket, nagyon helyesen kitessékelte őket a szabad királyi városokból és a bányavárosokból. Ne rontsák ott a levegőt. Hanem ez a Lów mégis itt ragadt valamilyen ármány révén. Igen, tudjuk ezt mindahányan, s körbe-mutat, mintha azt akarná mondani, ki nem most Lówwal. De talán csak, folytatja, a természetéből eredően lefizetett valakit. Ez a Lów gyökeret nem eresztett itt, mert a zsidó gyökér, ugye, amilyen folyondáros és szerteágazó, olyan könnyen elfeslő, olyan természetesen magától is elszakadó, de azért őkelme, ez a Lów, mégis Szegeden rendezkedett be. Itt él, és valóban, hogy merészeli. S ha számolni kezd az ember, meglepetésére arra juthat, hogy meglehetősen tekintélyes ideje tölti itt a földi idejét. Nem szabadna itt tartózkodnia, semmiképpen sem törvényes, de a hatóság szemet huny a dolog fölött. Illetve a felesége, meg még a három fattya is rugdossa a szegedi port. Lów szappant főz, az asszonya mosást vállal, mint annyi más felsővárosi magyar asszony. Egyesek szerint már a török bitorolta Szegedet is lakta a pereputtyuk, és régen a feledés homályába merült, honnan terelte őket ide a sors. Mint ahogy korábban más kereskedőket, egy Mózes Izsák nevűt, meg az Ábrahám nevűt, meg a Jakab nevűt, kik a török kiűzése után a városi tanács tiltakozása ellenére boltoknak nevezett fasufnikat béreltek és eszkábáltak, és nyíltan piacoltak, adtak és vettek, na, persze, német engedéllyel.

Német engedéllyel, emel az ujján Miller, a pék.

Hanem ezek a szabadság és az újrakezdés zűrzavaros évei voltak, folytatja Róth rendíthetetlenül, könnyű táptalajt kínáltak a zsidók elkanászodásának. Mint mindig olyankor, ha nem figyelnek eléggé rájuk. Végül azért megfógták a torkukat nekik is. Azok a zsidók mára eltűntek, mint a felhők, amikből víz csöpöghetne a földre. Mert ha nehézség támad, a zsidó máris szalad. Cseppet sem szívós fajta, nem köti föld, gyökérzet, az anyaföld íze. Inal, ha komorodnak a kilátások. A lényeg, hogy a várkapitány úr kimondta Lów nevét, bólint Billiers felé Róth. Jogosan mondta, ebben nincsen vita köztük. Nem kell azon csodálkozni, hogy a zsidó mindig első az olyasféle kalkulációban, amely a kisebb baj megkomponálásával és előidézésével megelőzné a nagyobbat. Amíg világ a világ, nem lesz ez másként. Ez most már így marad, a nációk, népek relációjában benne marad. Bevett, működő és eredményes eljárás. Amikor gondja támad a lakosságnak, amikor sokasodnak a nehézségek és a nyűgök, a zsidó eszébe jut az embernek. Ugyan ki tehet erről? Az ember biztosan nem. A gondolkodás, a számvetés, a mérlegelés miért lenne bűn?! A zsidó annál inkább tehet arról, hogy belefészkel az ember agyába. A zsidó megérthetné, hogy természeténél, viselkedésénél és főképpen a Jézus Krisztus ellen elkövetett, megbocsáthatatlan bűne miatt, eszébe jut az embernek, és hogy ez faktum. Isak Lówvel, ki a sűrűn foltozott, fekete köpönyegével mindig fullasztó szappanfelhőt lenget maga után, biztosan nem támadna különösebb gond. Ez a Lów a származása ellenére mégis jóra való ember. Valóban rendesnek látszik, csak ne lenne, természetesen, zsidó. Rendesnek lenni nem elég. A sarzsi mellett nyilván ezért van megtúrve. Karikalábú, piros arcú, sebes beszédű. Kamatot általában nem számol. Uzsorája nincsen. Hitelt ad, és általában nem türelmetlenkedik, ha késik a törlesztés. De lehet ez még másként, ennyit még az együgyűek is tudnak. Egyszer csak lesz uzsora, lesz kamat, lesz áremelés, követelődzés, köpönyegének szenvedélyes szagztatása, átkozás, öklörázás, fenyegetőzés. S ha most még nincs így, Lów eszébe jut az embernek. Ez a Lów nyilván megértené és belátná, másként nem történhet a dolog, minthogy ő, bár a fajtájából csak egyedülként tartózkodik a városban, eszébe jut az embernek, s aztán még abba is beleegyezne, hogy egy föltűnően kényes esetben emlékezetes szerepet kapjon. Hős lehetne. De áldozat mindenképpen. Vértanú. Idővel természetesen. Emlékszik mindenki, hogy néhány szekérrel ide-odahurcolkodó, kávéval, babbal, mákkal, s egyéb gyanús növényekkel kereskedő, a törökkel is cimboráló zsidó hogy veszett el a háztárban.

Végül a sok ilyen-olyan közbevetés és hosszadalmas magyarázat után Róth ki mondja a végsőt. Szinte kérlelve mondja, aztán mégis olyan, mint parancsolna.

Hogy a zsidót nem kell, túl kevés.

Hiszen csak egy van, egy zsidó.

A várkapitány, akit már elzsongított ez előbbi elbeszélés, most fölkapja a fejét, horkant.

Egy kurva zsidó is zsidó! Ráadásul a családjával együtt ez már öt darab zsidó!, az ezredes meglepetten, egzszersmind sértetten bámul a fiatal, magabízó arcba. Lassan az eszével is fölfogja, hogy ellent mondtak neki. Tekintete felhősödik, szeme vérbe borul. Egy szarházi civil, akinek még a seggén virít a tojáshéj, vitába merészel szállni vele. Okos, de azért! Egy senkiházi nyikhaj, és megint a mohó, a minden javat akaró egyház oldaláról. A jó, bűdös kurva anyját ennek is. Hol nyelte az anyatejet eddig?! Ő adott egy racionális, könnyen belátható elképzelést, komplikáció annyi se, mintha a szomszédba kellene menni kanálnyi sóért, és máris opponálnak. De miért?!

A rokonságát persze ide lehetne hívatni, szól ekkor rekedten Miller, és kérdőn, bizonytalanul pillant közbe.

Van neki? Úgy értem, a közelben, ezt most én kérdem. Legközelebb talán a török oldalon.

Futólag felém fordulnak, de már felednek is, újra egymást fürkészik, a szappanfőző Lőw ügyén vívódnak, mert ha valóban, még ha túl nagy remény nem is táplálható vele kapcsolatban, meg kell fontolni a lehetőséget.

Egy zsidót mindig meg kell fontolni.

Miller erősködik. Ő aztán nem látott még zsidót, amelyiknek ne lenne rokona erre vagy arra. Hát nem úgy van, hogy minden útmenti bokorból előugrik egy zsidó rokon, ferde ági, balkézről szerzett, de rokon.

Általános a hümmögés.

Meg az is, emeli föl a hangját Miller, pedig csak pék, hogy egy zsidónak rokona az összes zsidó. A zsidó egy rokonság, nem húz szét, nem olyan, mint a magyar. De mi-féle jogalap lenne, ami idevonzaná őket? Hát ez az, egy-két rendelet csupán. Az állat is odajár, ahová magot szórnak. És ahová járni kezd az őzgida enni vagy inni, járni kezd a hiúz is. Gondolják csak meg az urak, a zsidó még Jahvét is megkenné. Tehát legyen ő, mégis csak ez a Lőw a helyes választás.

Az ifjú titkár úr meg le van szarva, ez csillog a tekintetében.

Az ezredes is ábrándozva tekint körbe, császári uniformisa belzsebéből kihúzza a tubákos szelencéjét, s csak hogy a dohány ízét érezhesse, néhányszor jól beleszipant. Aztán kiköp, rá egyenesen a püspöki terem padlatára.

Gezerez, mondja, de mintha azt mondaná, kelt kalács. Mintha azt mondaná, ennyi kell, és nem több. Miller is bólint, szépen egymásra találtak. Pedig ellenfelek ők, és nem is kevésbé.

Gezerez.

Nádasdy püspök most sem szól, de váratlanul kétkedően kezdi ingatni a fejét. Helyette most is Róth szólal meg. Váratlanul gunyoros. Viszont szelíd. Kulcsolódó ökle az asztalon, hüvelykujjai keringenek egymás körül.

Egy zsidó kevés, s míg beszél, az ezredesre néz merően, és meg is hajlik, ami rosszabb, mintha nem tenné. Őt zsidó is elenyésző mennyiség. Őt zsidó, kérem, mire elég? Róth körbenéz, nem vár választ. Cirka ötven, de leginkább száz pajeszos lenne

elég. De ki képes kivárni, amíg ennyit terel erre a becsvágyuk, a fukarságuk, vagy a legcsekélyebb haszon utáni csillapíthatatlan sóvárgásuk. Annyi ideje a városnak nincsen. Persze, lehetséges csalogatni a vadat. De egyfelől ha ide csalogatjuk, bizonyos engedményekkel és reményekkel, megvadulhat máshol is, követelheti itt és ott is, amit itt kapott, olyan jogokat vindikálhasson a fajtája, melyek tragikusak lennének az épülő, éppen csak erőre kapó ország egészét illetően. Ilyen kérdésekben példát nem mutathat Szeged, élenjárók ilyen kétséges ügyekben, nem lehetnek ők. Ez túl nagy kockázat, amit bármennyire is támogatna a kedv, az igazságérzet és az ész helyteleníti. Viszont a késlekedés már bűn. Azzal bekövetkezhet, amitől annyira tartanak, fűzi tovább Róth, joggal és megalapozottan, hogy nem villámcsapás, de emberi kéz lobbant lángokat, és gyújtogat, hogy szikrát hány a nádtetőkre, a magtárainkra, a sóházainkra, a templomainkra. Porrá ég a Palánk, a vár.

A titkár elhallgat, körbenéz.

Erre Podharszky embere, Gál Ambrus lép egy újabb eshetőség felé, amikor az mondja kissé bizonytalankodó, de reménykedő hangon, hogy de viszont itt vannak a törökök.

Hárman vannak, tudjuk, hogy megkeresztelkedtek, szól Miller.

De azért törökök, nem?

Hárman, szól fáradtan, mint egy együgyű gyerekhez Róth.

Adjuk össze a zsidót a törökkel, az már nyolc, csillan meg Gál Ambrus szeme. Nekem meg máris eszembe jut Seherezádé.

Pedig mennyire igaza van, Gál úr, hajtja meg sajnálkozva a fejét a titkár, mutogatja a szép, vörös hullámát, hogy a zsidókról már volt szó, de viszont őket sem, a törököket sem lehet.

Miért nem?, most a városbíró embere van megsértve.

Ők már a mi bárányaink, pillant körbe. De ők is reménytelenül kevesen vannak. Testvéreik szemében hitelenné váltak itt. Ezek különös dolgok, mert arra is akad számtalan példa, hogy keresztény testvérünk a török fogságába esve átértékeli az életét, és hitet, megváltót cserél. Sajnos. Aztán hogy a lelke mélyén, s a szobája homályos sarkában kihez suttogja az imáit, más kérdés. Nem olyan fontos kérdés, mint a kávé.

A püspök erre köhint.

A rácokból talán lehetne válogatni, ezt aztán megint Miller mondja, a magyar párt feje, s forgatja a fejét erre és arra bizonytalanul. Mint aki máris tudja, hiába tekintget. Mert ha valakiket nem lehet vegzálni, akkor a szerbeket semmiképpen sem. Hűségük a császári udvarhoz nyilvánvaló. Ez már a Rákóczi herceg vezette sajnálatos rebellióban is egyértelmű volt. A szerbek új vetemény ezen a kiszikkadt, elhanyagolt földön. Talán már nyilvánvaló nekik is, hogy Moszkva túl messze van. Túl messze locsog a Fekete-tenger, ellenben a bécsi tornyokig szinte ellát az ember. S amit a császárváros adhat nekik, az nem álom, nem egy rögeszme láza és fájdalma, de kézzel fogható, valóságos nyereség. S ha éppen a magyarok üres, kihalt földje, ki-

csoda bánja. A szerbek olyanok, mint a költöző darázs-fészek, keresik a helyüket, vonulnak a kietlen, szélfúttá pusztaságban a Duna és a Tisza közén, vackolódnak itt és ott, telepeken élnek, adót nem fizetnek. Nem baj. Cipelnek erre a sokat szenvedett földre mindenfélét, haragot, honvágyat, nyikorgó dudaszót, és a szenvedés hasonlóságának emlékezetét. Nincsenek nehéz tölgyfa bútorzataik. Nincsenek nehéz szerszámaik. Nincsenek kitömött babáik. Csak könnyű fababáik vannak. Egyelőre. Hozták magukkal a szőlővesszőt, dugták bele a könnyen elszaladó homokba, és melyik mélykék színű gyümölcséből már a bor is kiforrta magát. Igaz, sokan savanyúnak tartják a szerb bort, de Szeged kertjeiben több családnak nevelődik olyan szőlője, aminek a leve nem csak iható, de egyenesen kellemes aromájú. Kadarkának hívják ezt a bort, tudja, aki tudni akarja. A rác egyébként is kellemetlenül makacs, haragtartó fajta, uralmat maga fölött el nem ismer, vagy ha mégis, akkor is csak a legszigorúbbat, a zsarnokit, a véreskezűt, de azt is hevesen torolja, amikor gyöngülni érzi. Ha egy szerbet kardlappal, tüzes vassal, villával megpiszkálnak, nyomban tíz ugrik a helyébe bosszúért, jóvátételért. Ha pedig tízet piszkálnak meg, akkor száz és ezer, vagy még több horgad. Nem kell azt megkérdezni, honnan jönnek, honnan szakadnak rá a világra. Valahonnan a déli mocsarak és pusztaságok ködéből, abból a forró, hasonlóképpen kifosztott vidékből, aminek párja a Duna és a Tisza között, vagy a Budától északra az otthonukká válik. A szerb képes újabb ribilliót okozni, csak mert a vére tele van a hontalanság keserűségével.

Hát hogy nevel az ilyen porontyot?

Azt dörmögi a bajusza alól, hej, ez a földed, itt leszel boldog, kicsi lányom, fiam?!

Nem.

Nem leszel boldog, nem itt építünk házat. Máshol, holnap elvándorlunk, de nem messze csak ameddig a Hold fénye elvilágít, csak ameddig a szél velünk leng. De hol? De hol?! Azt még a pátriárka se tudja, ki elől halad az ikonnal és a feszülettel, nyáltól, habtól mézes szakállába méhek költöztek, és még éji viharban is hallik a zümmögésük.

De legyen elég ebből!

Úgy lehet, már Miller is megbánta, a szerbekre tett megjegyzést. Kisebb bajra nem lehet ezerszer nagyobb szításával felelni. Meg aztán Bécs sem engedne semmiféle szerbek elleni retorziót.

Azt már senki sem mondja, ki jöhetne még szóba, miféle náció. A németek és a magyarok között szövődött kényes, feszültségektől egyáltalán nem mentes szövétneket megpiszkálni semmiképpen sem lehet, csak kergült elme vethet föl ilyesmit. Van ezzel baj így is elég. S ha van szentség, akkor a németek állapota és helyzete az. Az Udvar áll a legutolsó sörissza sváb mögött is, a birodalom. Erősebbek a németek. Gazdagabbak. Tanultabbak. Ráadásul, és ezt mindenki láthatja, még ha nem is akarja látni, többet dolgoznak. Szegeden erős és befolyásos a német párt, s nem is oly titokban támogatásra lel a vár és a helyi gyülekezet. A német, ha lyukas gatyával, üres zsebbel érkezik a vidékre, hamarosan tehetőssé lesz. Égő tenyerét zsíros tejföllel keni

esténként, és soha nem mosolyog nemzés közben. A vicce meg nyikorog. S ahogy egyre több zörög erre a hatalmas, lomha szekeren, úgy lesz mind befolyásosabb Bácskában és Bánátban. Van neve is a vándorlásnak, úgy mondják, hogy Schwabenzug. Aki sváb idáig hurcolkodik, csaknem mindig tanultabb, mint az itteni magyar. De útra kerekednek elzásziak, bajorok és nehézkes, szótlan északiak, Rajna mentiek, leginkább persze svábok a nagy, élénk színekkel festett faladáikkal, és a súlyos kapáikkal és boronáikkal. Nem először húzódnak a németek keletre, ezernyi év óta folyamatosan próbálkoznak, a szászok cipszerek lettek az erdélyi hegyek között.

A püspök nyilván azt sem felejtí, és hogyan is tehetné, hogy ezek mind katolikusok. Reformátusoknak különben sem ajánlatos a város, néhány éve úgy határozott a tanács, hogy kálvinisták takarodjanak Isten hírével. Ezek a németek mentesek lázadó, istentelen eszméktől. Legfeljebb többet isznak, legfeljebb borúsabb napokon elfogja őket a honvágy. Egy Wolfgang nevű rézműves is hogy kesergett a minap. Szar idő. Milyen szar idő! Megmondták nekik, hogy lázat hozó mocsarak közé jönnek, hogy nyomor és ellenséges föld várja őket, amiből a halottak szellemei fenyegetik az álmainkat. Megmondták nekik, hogy a Dunán át ne keljenek, maradjanak csak ott, ahol még hullámzik a föld, ahol dombok és völgyek közt lehet kovácsolni, hordókat gyúrúzni, szőlőt szaporítani. Maradjanak Fünfkirchen vagy Ofen környékén.

Igaza is lehet akár. De holnap, ha majd eső áztatja a szomjazó határt, és aztán ha újra kitisztul az ég, ez a német is feledi a baját, és sürgölődni kezd.

Mire így mindent és mindenkit számba vesz a tisztelt városvezetőség, némi bizonytalanság lesz úrrá a társaságon. A várkapitány sértetten húzogatja a száját, a nagyokat szusszanó Miller tanácstalanul dörzsölgeti a tenyerét, Róth Miska a bizonytalanság csöppnyi jelét sem mutatva fordul hozzám.

Önök más a véleménye. Tekintetéből így olvasok. Jól gondolom?

Meghajlok, mint aki tisztelve érzi magát a rá irányuló figyelmességtől. Miért tagadnám, hiúságomat csiklandozza, hogy számít, még ha afféle végső lehetőségként, a véleményem.

Megbízásom arra nem terjed ki, szólok szájam szegletébe csalt fájdalmas kis mosollyal, hogy a világ efféle dolgait, akárcsak tanácscsal is befolyásoljam. Én nem mondhatom, hogy a jó menjen erre, s akkor még jobb lesz. Azt sem mondhatom, hogy a rossz álljon meg a napon, s akkor majd fakulni fog.

Akkor mit mondhat?

Annyit mondhatok, azt hiszem, és a mosollyal továbbra sem hagyok föl, hogy ez jó, ez pedig nem. Ez persze nagyon furcsa. De az embernek mégis választania kell. Mondja erre, hogy jó, mondja arra, hogy rossz. És éljen úgy.

Nyári filozófia ez, mosolyog Róth.

Nem vitatkozom.

Tehát maga nem aggódik a rend sorsán?, kérdezi Róth, és a nyakamon érzem a szorítását.

Sajnálom, uram, tárom szét a karomat, ha magának, aki a kormányzás igencsak bonyolult viszonyai között olyan otthonosan mozog mégis, szóval, ha magának is nehézséget okoz a válasz, akkor én, aki a szavakat másféle természetük révén ismerem, hogyan tudhatnám.

Rébuszok, mondja Róth. Átkozott rébuszok.

Csend lesz, Róth végignézi a megjelenteken, akik hirtelen mozdulni sem mernek, de még Billiers is megmerevedik.

Nekem viszont, lenne egy elképzelésem, szól aztán. Engedelmmel meg is osztanám Önökkel, mondja, mint aki fáradt gyerekekhez intéz egyszerű, fölvilágosító szavakat. A püspök most fölnéz rá, szemöldöke megemelkedik kicsit. Aztán váratlanul föláll. Némán biccent, s megy, magunkra hagy bennünket. Suhog a reverenda. Utána szólni sincs idő. Ám az oldalajtó, melyen keresztül elhagyja a helységet, nyitva marad. Olyan az az ajtó, mint egy nagy, éhes száj. Az éhség ott van mögötte, és figyel.

És enni fog.

A lényeg, folytatja Róth, hogy választásaink módja nem lehet tetszőleges. Kapkodásnak, improvizációnak helye nincs. Terv kell, pontos, erőteljes és hatásos.

És Róth folyamatosan élezi a mosolyát.

Nézzük először, miféle eszközökkel érhető el a kívánt hatás. Mert hatást kell elérnünk, ebben nem lehet vita. Gondolják meg az urak, kiktől tartanak leginkább az emberek? Kik azok, akiknek a tudását egyszerre félik és irigyelik? Kinek balszerencséje tölti el a szíveket kárörömmel és megkönnyebbüléssel? Az uralkodás eszméje, melynek fundamentuma a rend, előbb vagy utóbb a félelemhez fordul segítségért. A törvényt a félelem építi. A szabályok rendszere félelem által épül. A formák a félelem miatt formálódnak. Amit az ember hagyománynak, tradíciónak nevez, azt a ragaszkodást, a félelem építi, passzusról passzusra, kockáról kockára. Higgyék el, ez a legerősebb fundamentum. A kellőképpen használt, jól adagolt félelem nyugalmat szül. Különösen válságos időkben. Csak helyesen kell választani.

Megreccsen egy szék. Talán Milleré. Ez a kétségtelenül elgondolkodtató okfejtés meglepetés kelt, még az ezredesen is látszik, hogy helyesel.

Keressük a tehetőt?, kérdi önkéntelenül.

Manapság ki a tehetős?, kérdez vissza Róth.

Cudar idők járnak ránk, aztán mégis akad egy-két gazdagabb városi lakos, hogy az már arcpirító, ezt Miller veti közbe, én pedig sejtem, kire céloz.

Tudják ezt maguk, szól Róth, és Miller felé pislog, akit már nem annyira dühít ennek a nyikhajnak a magabiztossága. Aki előtt ő már hajbókol. Nem ostoba ember Miller, nem a maga sírásója. Ő is tudja, kit irigyelnek a derék, dolgos, jóllehet most nélkülöző szegediek. Aki a legtehetősebb, és erről papír is van, a legtöbb adót fizeti. S mert már idős ember, adót sokáig nem fizet. Nagy kár tehát nem érheti a várost, ha maholnap ez az adófizető polgára, ha úgy tetszik, kihull a sorból. Sőt, az a gaz-

dagság, amit mindenféle fondorlattal és ügyeskedéssel fölhalmozott, még át is ruházható.

Aztán pedig, szól nyugodtan a titkár, az is fontos, hogy kitől tartanak az emberek. Kiktől?, kérdezi Róth újra.

Aki halált mutat neki, mondom önkéntelenül.

A titkár bólint, felém pillant, elhúzza a száját.

Igen, aki halált lát.

Attól, aki születést mutat nekik.

És aki az ember születésénél tesz-vesz, szól közbe a várkapitány.

Aki segít benne. S ki tudja, hogyan, miféle praktikákkal teszi, bólogat Miller.

Ábrándozik már a társaság, mintha verset olvasnának valóban. Jól meg vannak főzve, azt hiszem. Minden világos, minden egyértelmű, jól ki lett találva, a város utcáin egymást érik a kócos és gondozatlan jövevények, akik ugyan nem más fajtához tartoznak, mert magyarul álmodnak, átkozódnak és imádkoznak, de furcsa szokásaikkal, és még furcsább tudományukkal, amikre ráfanyalodik az itteni nép, nyugtalanságot és félelmet keltenek. Kosaraik és batyuik tömve kenőcsökkel és vadfüvekkel. Nem csak rácok, németek jöttek ide, hanem észak felől idegen magyarok is, Szolnokon túlról, a jázság istentelen vidékéről. Jöttek fekete arccal, megtömött szütyőkkel, amik ki tudja, miféle ártalmasságokkal voltak tele. A taligások! Azok bizony! A csöndben Róth vonásai megszépülnek, most nem azt a magabízó, körmönfont és embert látom, hanem azt, akinek személyes vágyai is vannak. Lükttet a vére, mint a szerelmeseké. Az ihlet átalakítja, mint víz a sziklát. Róth szép lesz, és szépek azok is akikre rápillant. Sorban, szépen, egyenként. Nézem az arcokat én is, megnyugvás, beletörődés valamennyin. Úgy látszik, ki sem kellett mondani, az egyezés megszületett. Az itt lévők közül senki sem érintett. Helyénvaló szövetség körvonala lazódik, sőt, talán már meg is köttetett.

A tanácskozásunkról, feljegyzés nem készült, töri meg a csöndet Róth, s ez meg azt is jelenti, hogy a maga részéről befejezettnek tekinti a találkozót. Amit lehetett megbeszéltek. Az elvi útmutatás megvan, a gyakorlat a város dolga. Gál és Miller néznek maguk elé, azon gondolkodnak, nekik mennyit ért ez a disputa. Az ezredes kimérten bólint, már megy. Szedelődzködöm magam is. Róth a szemével int, maradjak. Hogy nekem még lenne mondanivalója. Jól van, ha kell, hát maradok. Róth figyel, mint csukódik be az utolsó utáni ajtó, s az arca úgy marad. Nem pillant rám, oldalról látom.

Üljön le, mondja, és én szót fogadok, s Róth pedig máris helyet foglal velem szemben.

Ne keveredjen bele, Taligás, halkán mondja, mint amikor a fémet dörzsölgetik

Majd mosollyal fordul felém, bort tölt, koccintunk. Ilyen finom bort már régen nem ittam, francia lehet.

Akár Krisztus urunk vére.

Elgondolkodom.

Mit jelent az, hogy belekeveredni?

Róth mosolyodik, mint aki várta ezt a kérdést.

Csak annyit, hogy ami történni akar, azt hagyni kell. Nem kell beleavatkozni.

Nem maguk kevertek bele?, kérdem.

Bizonyos dolgokkal megbíztuk. De nem szabad túlzásokba esnie.

Mi köze ennek Wolzbeinhez?, kérdezem.

Semmi.

Aligha hihetem, titkár úr. Júliust maga hozatta le velem. Miért?

Nem értem miről beszél, mondja, és int, hogy elmehetek. Menjek csak el, nincs már indokom, hogy itt tartózkodjak, jelenlétem feleslegessé vált, menjek. Erre belép a szobába egy poroszló, tagbaszakadt ember, talán hallgatózott, talán csak tudja, mert kiképezték ilyesmire, hogy mikor kell megjelennie. Bólintok, a maradék bort még kiinnám, aztán mégsem, marad a pohárban, amit így teszek vissza az asztalra. Most már tudom, amit tudok, csak azt nem tudom, hogy miért kellett nekem ennyi mindent tudni. Fölállok, közben viszonozom Róth barátságos, voltaképpen nyájas tekintetét. Még egyszer megnézem a tárgyakat, a poharakat, az ónkupát, a boros üveg oldalán sötétlő borcseppet, ami lassan vonul alá, a terítő rojtjait, Róth fényes, csillogó körmeit. Megnézem Krisztus képét a falon. Mintha megváltoztak volna. Hogy talán csak azért, mert délután lett?

És akkor ajánlatot teszek.

De Róth csak mosolyog.

Nem alkudozom, Taligás, mondja még.

Mindenki alkudozik, bólintok. Ez az egész, s intek a karommal, mintha a mozdu-
latba bele férne az egész város, az összes vágy, akarat, terv és álom, ez is egy alku.
Tudja titkár úr, az ész az alkudozásban a legjobb. De lélek. A lélek sajátosan alkudo-
zik.

S ahogy ezt elmondom, tényleg megyek, s ahogy kilépek az ajtón, megérint a po-
roszló, mint aki figyelmeztet, vigyázzak, vigyázzak. Már az utcán sóhajtok, hogy me-
gint mennyi mindent beszéltem össze.

Jól van, jól van,

volt, ami volt,

lesz, ami lesz,

félek.